

COLECȚIA DE STEREOGRAFII *LIFE OF CHRIST*, EDITATĂ LĂ 1900, LA COLECȚIONARI PARTICULARI DIN TRANSILVANIA

Ionela Simona MIRCEA*

Stereoscopia, conform unei definiții de dicționar, reprezintă acea ramură a opticii care se ocupă cu procedeele de înregistrare și de redare a imaginilor în relief¹, precum și cu studiul proprietăților optico-mecanice ale instrumentelor folosite în acest scop. Altfel spus, ea constă în ansamblul de tehnici optice folosite pentru a crea sau consolida iluzia de tridimensional în cazul imaginilor pe un plan bidimensional, prin exploatarea vederii umane care este binoculară (câte o imagine pentru fiecare ochi). La înregistrare se realizează simultan două imagini (una corespunzătoare ochiului stâng, cealaltă ochiului drept), folosind o cameră fotografică dublă². La redare, se privesc cele două imagini cu ajutorul unui dispozitiv optic, care obligă observatorul să privească doar o singură imagine cu fiecare ochi.

Stereofotografia³, stereografia, stereograma⁴ sunt termeni generici pentru a descrie o imagine bidimensională (fotografie, desen, grafică) care, în general, receptată cu ajutorul unui sistem optic simplu, oferă omului privitor iluzia imaginii în relief.

În acest domeniu, la începuturi, fotografiile s-au recrutat din rândul pictorilor mai puțin înzestrați, dar cu o oarecare experiență în domeniul artelor plastice, atrași, cu siguranță, de posibilitatea unui câștig rapid și facil, precum și al micilor întreprinzători dornici de îmbogățire, oameni fără niciun fel de pregătire. Cele două categorii de fotografi au creat, în mod firesc, două genuri de imagini fotografice. Primii, mai pretențioși, încercau să surprindă ori să creeze o stare, o emoție, o trăire, lucruri puțin palpabile și, de aceea, dificil de obținut. Deși se aflau într-un domeniu nou, al fotografiei, se străduiau să respecte reguli vechi, mergând pe linia tradițională a desenului și a picturii. Pornind de aici, rezultatul, în general, nu putea fi decât un tip de imagine, desen ori fotografie, pretențioasă și

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; e-mail: ionelasimonamircea1966@yahoo.com.

¹ *Dicționar* 1966, p. 509.

² *Mic dicționar* 1972, p. 887.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

încărcată, chiar suprarealistă. Ceilalți urmăreau prezentarea realității prin redarea exactă a ceea ce vedeau. Scopul lor era doar de a capta cât mai fidel asemănarea cu subiectul, iar clientul era mulțumit să se recunoască în cadrul strâmt al imaginii, chiar dacă arăta puțin înțepenit în fața obiectivului.

Pentru a răspunde cererii pieței și în scopul obținerii unui profit cât mai mare, în perioada clasică a fotografiei, fotograful, în cadrul unui atelier, era dublat, de regulă, de un pictor. Astfel, erau oferite clientului imagini produse ca rezultat a două modalități de abordare și folosire a tehnologiei timpului. După 1840, anul apariției primului stereoscop cu ajutorul căruia omului i se oferea posibilitatea de a avea iluzia adâncimii atunci când privea o imagine dublă, fie ea și desen ori imagine fotografică rudimentară, tot mai mulți oameni atrași de mirajul imaginilor, al noii tehnologii și, evident, al profitului, au început, în ciuda dificultăților inerente oricărui început, să realizeze imagini duble, pornind de la imagini picturale până la fotografie.

Apoi au fost realizate și perechi de fotografii, în fapt două imagini alăturate ale aceluiași subiect fotografiat, luate din unghiuri ușor diferite, una pentru ochiul stâng, cealaltă pentru ochiul drept⁵. Acest tip de fotografie numită și stereofotografie sau fotografie stereoscopică, se bazează pe principiul reconstituirii mentale a celor două imagini identice și juxtapuse într-una singură 3D, cu ajutorul stereoscopului⁶, care obligă omul să privească separat, cu fiecare ochi, imaginea ce îi este corespunzătoare⁷.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și, mai ales, de la finele acestuia, fotografia și stereoscopia au avut un rol important în cunoașterea, dezvoltarea și promovarea unei culturi vizuale de masă.

După 1850, în Statele Unite ale Americii, mirajul imaginii tridimensionale s-a întins cu repeziciune, frații Langeheim fiind printre primii care deschid un mare salon stereoscopic, unde se foloseau dagherotipii. Totuși, stereoscopia are aici perioada de vârf între 1880 și 1915. Este perioada fondării unor mari companii de către oameni care se recomandă ca fotografi, editori, inventatori. Truman Ward Ingersoll, editor și fotograf, realizează unele dintre cele mai frumoase imagini, peste 4000 de bucăți, din păcate destul de rare astăzi. După 1898, sub presiunea puternică a concurenței, acesta recurge la soluția copierii imaginilor altora. În cele din urmă își vinde negativele și *copyright*-ul altor companii mai mari, precum Sears, Novelty, Roebuck & Co., Keystone. În 1874, Hawley C. White, specialist în sticlă optică, înființează în Bennington o fabrică de stereoscoape. Destul de rapid, compania lui devine cunoscută prin

⁵ *Istoria* 1972, p. 177-180.

⁶ *Dicționar* 1966, p. 509.

⁷ Vezi [file:///D:/stefanescugheorghe_disertatie.htm](http://D:/stefanescugheorghe_disertatie.htm); <http://D/9.repere> din istoria fotografiei (gabriela sandu) for Tehnica si Arta/html, accesat la 12.04.2014.

produsele sale și dincolo de granițele americane. Din 1899 produce și carduri stereoscopice (stereografii și fotografii stereoscopice), fiind primul editor care introduce textul explicativ pe verso-ul imaginilor. În 1907, H. C. White Co. Publisher este cotate ca cea mai mare fabrică de profil la nivel mondial. Vânzări și profituri uriașe înregistrează și companiile Keystone și Underwood & Underwood. Elmer și Bert Elias Underwood, de pildă, începând cu 1900, introduc seturile de cutii de stereografii și fotografie stereoscopică, pe teme specifice, cum ar fi educația și religia, precum și seturile de călătorie care descriu cele mai populare zone turistice din lume. În plus, din 1910, se profilează și pe fotografia de știri. Compania fondată în 1890 de B. W. Berry, E. W. Kelley și M. O. Chadurick lansează, la rândul ei, serii de fotografii stereoscopice pe care le comercializează în cutii de câte 24 de bucăți. Pentru a face față cererii de fotografii stereoscopice, Berry Kelley & Chadurch Publishers cumpără și negative ale altor fotografi de prestigiu, practică des întâlnită în acest gen de afacere. American Colortype Company aruncă pe piață mai bine de 250 de titluri de colecții cu imagini stereoscopice color, pe carton, lucrate în tehnica litografiei. Acum se pun bazele marilor colecții particulare de imagini stereoscopice (stereografii și fotografie stereoscopică), pretutindeni în lume⁸.

În cadrul colecției *High Grade Stereographs*, editată de compania Underwood & Underwood din Statele Unite ale Americii, începând cu anul 1900, seria *Life of Christ* a avut numărul 110⁹. Cuprindea 25 de stereografii, imagini stereoscopice color, pe carton, lucrate în tehnica litografiei. Această serie, foarte bine primită de public, s-a bucurat nu doar de tiraje considerabile ci și de numeroase reeditări. Aproape imediat după lansare și alte companii de profil, dornice de câștig, au inclus-o în planurile lor de afacere editorială, preluând imagini ori angajând oameni care să le creeze prototipuri ale unor imagini noi din viața lui Hristos, pornind de la versete din Sfânta Scriptură.

Temele predilecte sunt: *Nașterea Domnului, Închinarea magilor, Fuga în Egipt, Primul miracol, Predica de pe munte, Trădarea lui Iuda, Lepădarea lui Petru, Drumul Golgotei, Răstignirea lui Hristos, La picioarele crucii, Învierea și Înălțarea*. Mai numeroase sunt imaginile care înfățișează *Drumul Calvarului Mântuitorului*. Apar, de asemenea, în colecție, și vederi de ansamblu cu Nazaretul și Ierusalimul, precum și Biserica Mormântului Maicii Domnului din Ierusalim și Biserica Buna Vestire din Nazaret.

Faptul că editori mari precum Elmer și Bert Underwood au hotărât realizarea unei minicolecții de carduri stereoscopice, având ca subiect viața Mântuitorului, este dovada spiritului religios din societatea americană de la

⁸ <http://www.yellowstonestereoviews.com/publisherlist.html>, accesat la 12.04.2014.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Underwood_%26_Underwood, accesat la 12.04.2014.

sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. În același timp, inițiativa demonstrează, dacă mai era nevoie, spiritul pragmatic, antreprenorial american.

Seria *Life of Christ* o regăsim în mai multe colecții particulare românești axate pe imagine stereoscopică. Ea este deținută și de colecționarii Marieta Tecșa, Remus Baci, Ion Rechea și Alexandru Bucur.

În cazul colecționării Marieta Tecșa această serie de imagini este completă. Fără a fi o colecționară, în sensul strict al cuvântului, Marieta Tecșa, din Geoagiu de Sus, le-a păstrat vie amintirea bunicilor care, pe vremea copilăriei, i se păreau un pic mai altfel decât ceilalți datorită poveștilor pe care i le spuneau despre călătoria pe care o făcuseră în tinerețe, dincolo de Atlantic, pe pământul american. Le-a păstrat și fotografiile. Oameni dintr-o bucată, bunicii au reușit să-și croiască o viață acolo, pe pământul american privit de mulți români transilvăneni, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, ca fiind o țară a făgăduinței. Bunicul din partea mamei, Victor Boboilă, a plecat să-și facă un rost în America la vârsta de 18 ani. Din Geoagiu de Sus, locul de obârșie, până la Vatra Dornei s-a dus în opinci. Abia aici și-a cumpărat prima pereche de bocanci pentru drumul lung și noua viață care îl aștepta. În 1922, bunica Marietei Tecșa, pe nume Maria Repede, a plecat cu vaporul din Constanța având aceeași destinație și aceleași speranțe. Doi tineri aflați la începutul unei noi vieți. Se întâlnesc și se căsătoresc în 1923 și, destul de repede, vin și cei doi copii, George (1924) și Elena Eugenia (1926). Se stabilesc în statul Ohio, la Akron. Muncesc pe brânci să facă un ban, bărbatul la fabrica de anvelope din oraș, iar tânăra ca liftieră. Trimit bani acasă, iar părinții le cumpără pământ. În 1935, Maria Repede Boboilă se întoarce în România împreună cu cei doi copii și câteva lucruri cu încărcătură sentimentală, dobândite acolo. Victor Boboilă, împiedicat de război, reușește să o facă abia în vara anului 1963. În 1951, George, fiul celor doi, student la medicină la Cluj și cetățean american, sub presiunea autorităților timpului și după grevele studențești, este nevoit să plece în America, la tatăl său. Din toate evenimentele care au marcat familia de-a lungul timpului, a rămas povestea bunicilor și fotografiile lor transmise din generație în generație. A rămas colecția de stereografii pe care orice familie americană interesată de noutăți, în perioada aceea, ar fi putut să o aibă.

Transmisă din generație în generație, de la bunica care a locuit mai bine de 15 ani pe pământ american, minicolecția este în stare relativ bună, cu imagini clare, frumoase. Cele 25 de imagini stereoscopice, bine păstrate, pot fi datate undeva între 1900 și 1910, perioadă de vârf a acestui tehnici fotografice. Având dimensiunile standard de 17,7 cm x 8,8 cm, lipite pe suport de carton în nuanță vernil, imaginile color au fost realizate prin tehnica desenului și a supravopsirii. În numerotarea imaginilor editorul a

avut grijă să se respecte ordinea cronologică a momentelor alese din viața lui Hristos. Seria, realizată de Underwood & Underwood, companie care a oferit publicului și aceste versiuni litografice mai ieftine, cuprinde toate cele 25 de bucăți având pe verso un text explicativ al imaginii, cu trimitere la versetul din Biblie. Interesant este că titlul care apare în limba engleză dedesubtul imaginii stereoscopice apare și pe verso, într-o formulă concentrată și în mai multe limbi de circulație (engleză, germană, franceză, spaniolă și poloneză). Cu certitudine, singura explicație este că aceste imagini stereoscopice trebuiau să se adreseze cât mai multor oameni din societatea americană care era o societate eterogenă, precum și oamenilor din alte părți ale lumii unde compania avea desfacere.

Și în cazul colecționarului sibian Alexandru Bucur suntem în prezența acestei colecții, în număr complet. La prima vedere constatăm că este vorba de alt tiraj, ulterior, câteva dintre cele 25 de imagini fiind diferite de cele din colecția prezentată anterior și, de astă dată, lipite pe carton alb. În cazul acestui tiraj ulterior, cardurile stereoscopice nu mai prezintă pe verso textele explicative.

Din acest nou tiraj al colecției *Life of Christ*, cu siguranță, fac parte și cele 24 de bucăți de carduri stereoscopice pe care le deține colecționarul albaiulian Remus Baciu.

Ion Rechea, din Alba Iulia, păstrează și el, ca amintire de familie, 20 de carduri stereoscopice cu imagini din *Viața lui Hristos*, aduse de pe pământul american de bunicul său, Ioan Rechea al lui Nicolae din Cut (1885-1962), un bărbat înalt cât un munte, care încă de tânăr, imediat după 1900 a luat calea Americii hotărât să-și facă un rost, să facă bani, să se întoarcă acasă, în satul natal, să-și cumpere pământ, să-și construiască o casă, să-și găsească o fată bună pe care să și-o facă soție, să aibă copii și o gospodărie la fel ca toți cei din neamul său. Cele 20 de imagini sunt asemănătoare celor deținute de Alexandru Bucur și Remus Baciu.

Comparând cele patru colecții vedem ușor că unele scene sunt identice, ca urmare a preluării lor de la unii editori la alții, dar și că apar imagini noi, dovadă a faptului că în cazul tirajelor noi, editorii au solicitat pictorilor realizarea de scene și după alte pasaje din Scripturi ori a unor scene cu un mai puternic impact emoțional asupra publicului. De această dată, însă, imaginile sunt numerotate aleatoriu, fără să se țină cont de ordinea cronologică a faptelor. Dacă ultimii trei colecționari le-au moștenit, Remus Baciu le-a cumpărat de la un alt colecționar de pe piața de profil.

Dincolo de mesajul religios, sentimental sau de aspectul comercial al editării lor, rămâne faptul că aceste imagini au fost bine primite de oameni, că s-au răspândit peste tot, că au reușit să învingă în lupta cu timpul, fiind păstrate în colecții publice sau private vreme de mai mult de un veac. Ele sunt dovada credinței românului în Hristos, din primii bani câștigați dincolo

de Ocean emigrantul român cumpărându-și asemenea imagini care îi aminteau de icoana de acasă, de părinți și de pământul natal. Este și motivul pentru care, în cazul multora dintre românii transilvăneni reîntorși în țară, mai ales, după Marea Unire, aceste carduri stereoscopice dobândite i-au însoțit în drumul spre casă, fiind transmise copiilor și nepoților și păstrate ca semn al protecției divine de care s-au bucurat în timpul peregrinării.

***Life of Christ*, ed. 1900, Stereograph Cards
in Private Collections from Transylvania**

(Abstract)

In the second half of the 19th century and, particularly, at its end, photography and stereoscopy had an important role in the knowledge, development and promotion of a mainstream visual culture. The Romanian space was connected to the whole progress made in image taking and viewing. This was due, on the one hand, to the large number of Romanians, mainly from Transylvania, who crossed the border and some even the Atlantic, in search of a better life. On the other hand, there were the youngsters who left the country for studies abroad and eventually returned home carrying with them the experience of what they witnessed, the new knowledge acquired and the desire to share it with the loved ones.

The stereograph card collections presented, be they inherited or purchased, stand poof to this fact. The *Life of Christ* series can be encountered in many private Romanian collections of stereoscopic cards. It can be encountered also in the collections of Marieta Tecșa, Remus Baciuc, Ion Rechea and Alexandru Bucur. Edited after 1900, well-received by the public, it was highly circulated and had numerous press runs.

Explanation of Figures

- Fig. 1.** Stereoscope (stereoscope viewer). Oliver Wendell Holmes model. Dated 1898. Alexandru Bucur Collection.
- Fig. 2.** Perfecscope (stereoscope viewer). H. C. White Co. make, Oliver Wendell Holmes model. Dated 15 October 1895 USA. Cristian Dumitru Collection.
- Fig. 3.** Scenes at the Gate to Golgotha on the Day of the Crucifixion (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 4.** The Soldiers and St. Peter (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 5.** Christ Commending his Mother to St. John at the Foot of the Cross (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 6.** Christ standing at the Cross while the Roman Order for the Crucifixion is read (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 7.** Panoramic View of Calvary. During Christ's last moments (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 8.** The Crucifixion. Christ nailed to the Cross (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 9.** The Ascension. The last appearance of Christ on earth (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 10.** The Town of Bethlehem as it is today (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 11.** The Celebrated Arch of Ecce Homo (Marieta Tecșa Collection).
- Fig. 12.** Jesus Bearing the Cross (Remus Baciuc Collection).

- Fig. 13.** Jesus Falls the First Time (Remus Baciu Collection).
Fig. 14. St. Veronica Wipes the Face of Jesus (Remus Baciu Collection).
Fig. 15. Jesus Stripped of His Clothing (Remus Baciu Collection).
Fig. 16. Jesus Attached to the Cross (Remus Baciu Collection).
Fig. 17. The Crucifixion (Remus Baciu Collection).
Fig. 18. Church of St. Anne and Mosque of Omar, Jerusalem (Alexandru Bucur Collection).

Abrevieri bibliografice

- Dicționar* 1966 - *Dicționar enciclopedic român*, vol. IV, București, 1966.
Mic dicționar 1972 - *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1972.
Istoria 1972 - *Istoria generală a științei. Știința contemporană. Secolul al XIX-lea*, vol. III, București, 1972.

Cuvinte-cheie: *Life of Christ*, colecție, stereografie, stereoscopie, imagine 3D.

Keywords: *Life of Christ*, collection, stereographs, stereoscopy, 3D image.

Fig. 1. Stereoscop (vizor stereoscopic). Model Oliver Wendell Holmes.
Datare: 1898.
Colecția Alexandru Bucur

Fig. 2. Perfecscop (vizor stereoscopic). Marca H. C. White Co. Model Oliver Wendell Holmes.
Datare: 15 octombrie 1895 USA.
Colecția Cristian Dumitru

Fig. 3. Scene de pe drumul Golgotei în ziua Crucificării
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 4. Soldații și Sf. Petru
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 5. Hristos încredințându-și Mama Sfântului Ioan, la picioarele Crucii (colecția Marieta Tecșa)

Fig. 6. Hristos stând la Cruce în timp ce este citit ordinul de crucificare (colecția Marieta Tecșa)

Fig. 7. Vedere de ansamblu a calvarului. Ultimele clipe ale lui Hristos
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 8. Răstignirea. Hristos răstignit
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 9. Înălțarea Domnului. Ultima apariție a lui Hristos pe pământ
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 10. Orașul Bethlehem așa cum este astăzi
(colecția Marieta Tecșa)

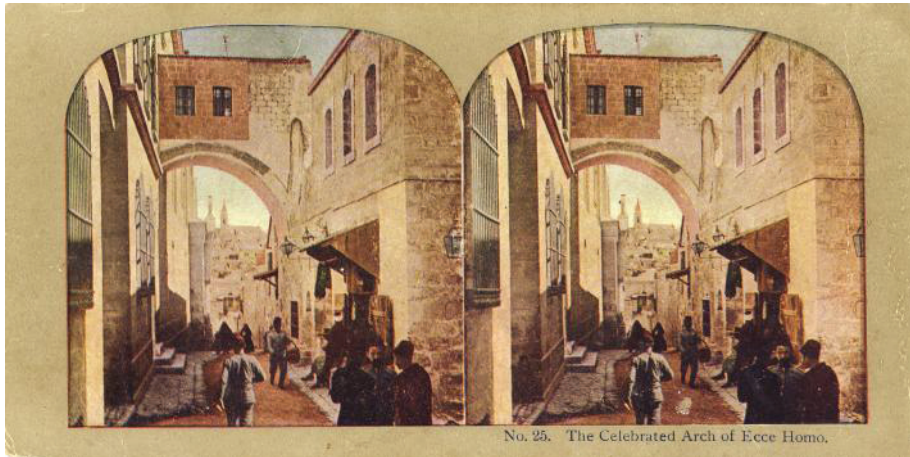

Fig. 11. Arcul *Ecce Homo*
(colecția Marieta Tecșa)

Fig. 12. Iisus ducând crucea
(colecția Remus Baciu)

Fig. 13. Iisus prăbușit prima oară
(colecția Remus Baciu)

Fig. 14. Sf. Veronica ștergând fața lui Iisus
(colecția Remus Baciu)

Fig. 15. Hainele lui Hristos trase la sorți
(colecția Remus Baciu)

Fig. 16. Iisus pus pe cruce
(colecția Remus Baciu)

Fig. 17. Răstignirea
(colecția Remus Baciu)

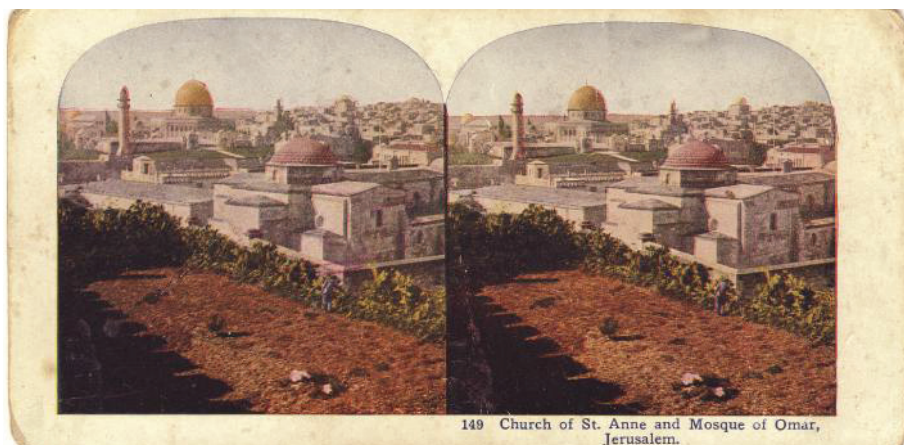

Fig. 18. Biserica Sf. Ana și Moscheea lui Omar, Ierusalim
(colecția Alexandru Bucur)

LISTA ABREVIERILOR

AAC	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ABR	- Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg. Calau.
Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaAA	- Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaH	- Acta Hargitensia. Hargita Megye Múzeumainak Évkönyve. Miercurea Ciuc.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj (Sibiu).
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AK	- Archäologisches Korrespondenzblatt. Main.
Altertum	- Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
AnUBI	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. București.
AnUCIPI	- Analele Universității „C. I. Parhon”, seria Științe Sociale. Istorie. Universitatea din București. București (din 1964 Analele Universității din București - Istorie).
Aquileia Nostra	- Aquileia Nostra. Bollettino dell'Associazione Nazionale per Aquileia. Milan & Aquileia.
ARCHEA	- Archéologie du cimetière chrétien. Actes du 2 colloque ARCHEA, Orléans 29 Septembre-1 ^{er} Octobre 1994.

	Supplément à la Revue Archéologique du Centre de la France 11. Tours: FÉRACF.
Antiquity	- Antiquity. A Quarterly Review of World Archaeology. York.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
Archeologické rozhledy	- Archeologické rozhledy. Praga.
ArchHung	- Archaeologica Hungaria. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten (1859-1899).
Argo	- Argo.
ArhBas	- Arhivele Basarabiei. Chișinău (1929-1938).
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud (1924-1940).
Astra Salvensis	- Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
AV	- Arheološki vestnik. Ljubljana.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
BerRGK	- Berichte der Römisch-Germanischen Kommission. Roman-Germanic Commission. Frankfurt am Main.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIAUL	- Bulletin of the Institute of Archaeology. University of London.
Biserica și Școala	- Biserica și Școala - Foaie Bisericească-scolastică, literară și economică. Arad (1877-1948).
BM	- Bibliotheca Marmatia. Baia Mare.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.

Lista abrevierilor

BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUFM	- Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas.
Bună Vestire	- Bună Vestire. Organ de zidire creștină. Roma.
BV	- Bayerische Vorgeschichtsblätter. Kommission für bayerische Landesgeschichte.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. Institutul Român de Tracologie. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCDJ/CCBD	- Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Culture et civilisation au Bas Danube. Muzeul Dunării de Jos. Călărași.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Fundația Cele Trei Crișuri. Oradea (1920-1944).
Chronica Valachica	- Chronica Valachica. Vezi Scripta Valachica.
Chronos	- Chronos. Revistă de istorie. Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași. Iași.
Civilisations	- Civilisations. Revue international d'anthropologie et de sciences humaines. Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles. Bruxelles.
CLL	- Cercetări de limbă și literatură. Oradea.
CN	- Cercetări numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapest.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CSSZMÉ	- Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cultura poporului Dacia	- Cultura poporului. Cluj, București (1921-1930). - Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DavarLogos	- Davar Logos. Revista biblico-teologică de la Facultad de Teología de la Universidad Adventista del Plata.
DocMis	- Documenta Missionaria. Documenta Missionaria Hungariam et regionem sub ditone turcica existentem spectantia. Szegedi Hittudományi Főiskola. Szeged.

DolgCluj	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EcHR	- The Economic History Review. Economic History Society (UK).
EHR	- The English Historical Review. University of Oxford. Oxford (UK).
EJA	- European Journal of Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.
Familia Română	- Familia Română. Baia Mare.
FI	- File de istorie. Muzeul de Istorie Bistrița. Bistrița.
Flacăra sacră	- Flacăra sacră. Organ pentru propagarea creațiunii umane în România. București (1934-1942).
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
Glasul monahilor	- Glasul monahilor. București (1924-1946).
Hermannstädter Zeitung	- Hermannstädter Zeitung. Sibiu.
Hesperia	- Hesperia. American School of Classical Studies at Athens. Cambridge.
HistTeacher	- The History Teacher. Society for History Education; University of Notre Dame. History Teachers' Association. USA.
HJ	- The Historical Journal. Cambridge University. Cambridge (UK).
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IPSR	- International Political Science Review. Columbia University, USA & Australian National University.
IS	- International Security. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
InvArchRoumanie	- Inventaria Archaeologica Roumanie. București.
InvArchRumänien	- Inventaria Archeologica Rumänien. București.
IPH	- Inventarta Praehistorica Hungariae. Budapest.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
Jahresbericht	- Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main. Frankfurt am Main.
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyíregyháza.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
J. Biogeogr.	- Journal of Biogeography. London.

Lista abrevierilor

JCH	- Journal of Contemporary History. Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago. Chicago.
JOML	- Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines für Landeskunde. Linz.
JPS	- The Journal of Peasant Studies. Critical Perspectives on Rural Politics and Development.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSRI	- Journal of the Study of Religious & Ideologies. Societatea Academică de Cercetare a Religiiilor și Ideologiilor. Cluj-Napoca.
JWP	- Journal of World Prehistory. New York.
KVSL	- Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt [Sibiu].
Laborativ Arkeologi	- Laborativ Arkeologi. Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholms universitet. Stockholm.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
Litua	- Litua. Muzeul Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj. Târgu-Jiu.
LȘ	- Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
Magyar városok	- Magyar városok és vármegyék monográfiája. Budapest.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Man	- Man. Man. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
MCA	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Mecklenburgische	- Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MittAnthrGesWien	- Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Hrsg. von der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Mitteilungen	- Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museums. Sibiu.
ΜΩΜΟΣ	- ΜΩΜΟΣ. Őskoros Kutatók Összejövetelének konferenciakötete.
MonHistBp	- “Est tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Monumenta Historica Budapestinensia. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
MT	- Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici. Budapest [Ungarische Gesetze].
MTCN	- Magyarország tiszti cím- és névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
NAFD	- Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen.
Nature	- Nature. London.

- OH VI** - Opuscula Hungarica VI. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest.
- OJA** - Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc. United Kingdom.
- Ősrégészeti levelek** - Ősrégészeti levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
- PA** - Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
- PamArch** - Památky archeologické. Praga.
- PAS** - Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
- PBF** - Prähistorische Bronzefunde. München.
- Peuce** - Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
- Potaissa** - Potaissa. Studii și comunicări. Turda.
- PPS** - Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-London.
- Programm Mühlbach** - Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
- PZ** - Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
- QR** - Quaternary Research. University of Washington.
- QSR** - Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
- RA** - Revista Arhivelor. București.
- Rațiunea** - Rațiunea. Organ al „Asociației științifice de educație pozitivă” București. București (1911-1914).
- RB** - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
- RC** - Revista Catolică. București (1912-1916).
- Realitatea ilustrată** - Realitatea ilustrată. Cluj, București (1927-1946).
- REN** - Revue des études napoléoniennes. Paris, France: Libraries Félix Alcan (1912-1924).
- Renașterea** - Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului. Cluj.
- Revista din Iași** - Revista din Iași. Iași.
- Revista istorică** - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1915-1943).
- RHSEE** - Revue historique du sud-est européen. Institut d’Histoire Universelle „N. Iorga”. București (1925-1941).
- RHMC** - Revue d’histoire moderne et contemporaine. Berlin. Paris.
- RI** - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
- RIR** - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională - Universitatea București. București (1931-1947).
- RM** - Revista muzeelor. București.
- RREI** - Revue Roumaine d’Etudes Internationales. București.
- RRH** - Revue roumaine d’histoire. București.
- RRHA** - Revue Roumaine d’Histoire de l’Art, série Beaux-Arts. Academia Română. București
- Sargetia** - Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
- SAA** - Studia Antiqua et Archaeologica. Institutul de Arheologie Iași. Iași.

Lista abrevierilor

SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice din România. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCICPR	- Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România. Sibiu.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCN	- Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
Scripta Valachica	- Scripta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Târgoviște.
SDT	- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. Sibiu.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice. Cluj (1924-1945).
SMIM	- Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. București.
Social Forces	- Social Forces. Department of Sociology at the University of North Carolina.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
StRI	Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică)
StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
Studia	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Series Geologia-Geografia. Cluj-Napoca.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
SzMMÉ	- A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș. Caransebeș.
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykún-Szolnok megyei múzeumok évkönyve. Szolnok.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane. Cluj-Napoca.
Trans.AmPhilos.Soc.	- Transactions of the American Philosophical Society. Philadelphia.

Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tribuna	- Tribuna. Arad (1911-1912).
Történelmi Szemle	- Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi intézet. Budapest.
TT	- Történelmi Tár. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov. Brașov.
Ungarische Jahrbücher	- Ungarische Jahrbücher. Berlin.
Unirea poporului	- Unirea poporului. Blaj (1919-1948).
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete. Budapest.
Vjesnik	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VKT	- Várak. Kastélyok, Templomok. Történelmi és örökségturisztikai online magazin.
WorldArch	- World Archaeology. London.
WPZ	- Wiener Prähistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prähistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
Zborník SNM	- Zborník Slovenského Národného Múzea. Bratislava.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean. Arad.